

Rembrandt en Van der Elsen

Voor deze aflevering over oogaandoeningen in kunst en cultuur opent het Rijksmuseum in Amsterdam het archief. Daar maken we kennis met twee blinde straatmuzikanten: de ene vastgelegd door Rembrandt van Rijn, de andere door Ed van der Elsen.

Ook al zijn we op haar werk, voor kunsthistorica Marte Sophie Meessen blijft het bijzonder: in de studiezaal van het Rijksmuseum heeft ze twee werken uit de collectie laten neerzetten die we mogen bekijken. Voor het publiek zijn dit soort bezoeken mogelijk, als de aanvraag op tijd wordt ingediend.

Op tafel staan twee afbeeldingen uit twee verschillende eeuwen, van twee totaal verschillende kunstenaars. De overeenkomst is treffend: op beide kunstwerken zien we blinde straatmuzikanten die viool spelen. 'Door hen hier zo samen naast elkaar neer te zetten, laten we hen symbolisch het gesprek aangaan', zegt Meessen enthousiast.

GESCHIEDENIS

Als kunsthistorica onderzoekt ze voor het Rijksmuseum waar en hoe mensen met lichamelijke en psychische beperkingen in de collectie voorkomen. Dat is een hele klus, want het museum bezit meer dan 1 miljoen objecten. Daarvan staat maar een klein deel 'op zaal'.

Meessen kijkt in haar onderzoek vooral ook naar de taal. Hoe zijn mensen beschreven? Is het taalgebruik verouderd of soms zelfs ook beledigend? Door hier informatie over te verzamelen, werkt het museum aan kennis en beeldvorming over hoe er in andere tijden tegen een beperking werd aangekeken. 'Het Rijksmuseum is immers een plek voor zowel kunst en geschiedenis als mensen', benadrukt de kunsthistorica.

REMBRANDT

Deze werken kwamen in beeld door te zoeken op het woord 'blind'. Meessen neemt uitgebreid de tijd voor een gesprek over de twee werken. 'Ze hebben zo veel overeenkomsten. Er zitten drie eeuwen tussen, maar het zijn weergaven

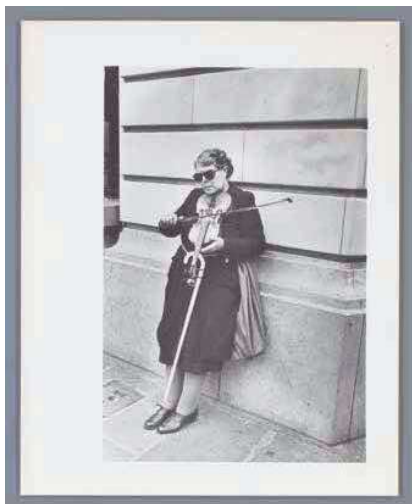

van echte mensen, gemaakt door kunstenaars in de bloei van hun leven.'

Meessen, goed ingevoerd in het inclusieve gedachtegoed van het Rijksmuseum, begint meteen met het beschrijven van het oudste werk: 'De blinde violist' van Rembrandt van Rijn uit 1631. Een prent met een kleine afmeting, maar met grote impact. 'We kennen Rembrandt misschien vooral van "De Nachtwacht" en zijn verfgebruik in dikke lagen (Pasteus). Maar dichterbij de hand van de meester dan dit soort prenten kun je bijna niet komen. Hij was een van de eerste kunstenaars die echte mensen uit het dagelijks leven verbeeldde, in plaats van gepolijste figuren uit verhalen. En dat was spannend. Hij gaf een echt moment weer. Dat was in die tijd nieuw. Met dit portret stappen we zijn tijd binnen. We komen zo dichtbij! Misschien heeft hij wel een praatje gemaakt met deze man en geluisterd naar zijn muziek.'

VERHALENVERTELLER

De prent meet ongeveer 8 bij 5,5 centimeter. Meessen gaat verder met beschrijven: 'Deze ets

is gemaakt door met een naald te krassen in de waslaag die op een koperplaat was aangebracht. De plaat deed hij thuis in een zuurbad, waardoor die gekraste lijnen in de koperplaat kwamen te staan. Hierna maakte hij de plaat schoon en kon de inkt worden aangebracht in de groeven om het vervolgens af te drukken. Zo kwam in spiegelbeeld tevoorschijn wat hij had gezien.

Rembrandt was een pure verhalenverteller. 'Hij wilde de dingen zo echt mogelijk weergeven. In dit geval iemand die hij op straat in Amsterdam zag: de grote stad waar hij net, op zijn 25e, vanuit Leiden was komen wonen. Hij zag daar dit tafereel: een blinde man die viool speelde. Het gezicht van de violist zie je niet op de ets, hij gaat helemaal op in zijn spel. Aan de lijn aan zijn arm zit zijn blindengeleidehond. Op de achtergrond bomen en een vrouw die op een stok leunt.'

RESPECTVOL

Meessen vindt het belangrijk dat bekend is dat zo'n grote naam als Rembrandt zich bewust was

van menselijke diversiteit en daarmee ook de beperkingen. 'Hij liet dat op een eerlijke manier zien. En daar kunnen we als samenleving van nu ook wat van leren: we moeten energie blijven steken in het (respectvol) normaliseren van verschillen.'

Dat is volgens haar ook de link met het werk van Ed van der Elsken, een van de grootste Nederlandse fotografen van de 20ste eeuw. Rond 1950 maakte hij een foto met de titel "Blinde vrouw speelt viool in Parijs". Een chique geklede vrouw staat hierop tegen een muur aangeleund, ze bespeelt de viool die ze dicht tegen haar hals houdt. Ze draagt een donkere bril en de boog van haar taststok hangt om een koord aan haar middel.

NIET ANDERS

Meessen pakt een dik boek van de fotograaf erbij en laat zien dat deze foto onderdeel is van een grotere serie. 'In deze reeks liet hij allerlei mensen voorbijkomen die hard moesten werken om rond te komen, waaronder deze vrouw. Net als Rembrandt wist Van der Elsken de rauwe werkelijkheid van de muzikanten te vangen in ontwapenende beeltenissen. In de kunst was oog voor de medemens. Dat is ook precies wat Meessen hoopt te bereiken met haar werk voor het museum. 'Menselijke diversiteit is een realiteit, zowel vroeger als nu. Zo zagen we vandaag: kunst is een prachtig middel om hierover in gesprek te gaan.'

Ga voor meer informatie over het Rijksmuseum Amsterdam en een inclusief bezoek naar de website: rijksmuseum.nl/nl/bezoek/toegankelijk

Wil je een werk bewonderen in de studiezaal, kijk dan op rijksmuseum.nl/nl/onderzoek/onderzoek-doen

witte stok

Tekst: Josephine Krikke
Fotografie: Jan Wijten

Leren in het verkeer

Op veel basisscholen vindt jaarlijks voor de oudste kinderen het verkeersexamen plaats. In de gemeente Reusel-De Mierden speelde dit jaar de witte stok een rol.

Wat Jan Wijten betreft, gaat het niet snel genoeg met het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap dat sinds 2016 in Nederland geldt. Wijten zit zelf in een rolstoel. In de plaatselijke krant las Wijten dat er vrijwilligers werden gezocht voor het fietsverkeersexamen voor basisschoolleerlingen. 'Ik heb voorgesteld om mensen met een taststok mee te laten doen.' In juni stonden drie mensen met een witte stok klaar, die om de beurt een rol vervulden bij het examen voor vier plaatselijke basisscholen. De kinderen werden er op school al op voorbereid. Tijdens het examen stopten, op een handvol na, de meesten keurig voor de witte stok. Jan Wijten: 'Sommigen voegden eraan toe: "U kunt oversteken, meneer". Daar kreeg ik kippenvel van.'

Sandra van Leeuwen is, als vrijwilliger bij de Oogvereniging, lid van het team dat de jaarlijkse Dag van de Witte Stok coördineert. Ze reageert blij op het

initiatief in Reusel-De Mierden. 'De regels voor de witte stok zijn helder: zodra je er een ziet, stop je. Dat staat in de verkeerswet. We merken dat er steeds meer les over wordt gegeven.' De aandacht hiervoor kan nog beter, bijvoorbeeld bij rijexamens, vindt Van Leeuwen. 'Mijn twee zoons hebben net hun rijbewijs en zij hebben er niets over gehoord. Juist nu het drukker wordt op de weg is het belangrijk dat iedereen

weet: zie je een scootmobiel, een rolstoel, een witte stok: stop dan.' De actie in Reusel-De Mierden is volgens Van Leeuwen een goed voorbeeld van mensen die in hun omgeving willen stimuleren dat dingen anders kunnen. 'Het is belangrijk om dit soort initiatieven met elkaar te delen. Wij coördineren met die gedachte ook de Dag van de Witte Stok. We ondersteunen vooral lokale initiatieven.'

De internationale Dag van de Witte Stok vindt plaats op dinsdag 15 oktober. Kijk voor meer informatie en activiteiten in de buurt op oogvereniging.nl/dag-van-de-witte-stok